

Strateški plan Zelene liste Srbije za period 2018–2020.

Sadržaj

Uvodna reč	3
Javne politike korišćene u izradi strateškog plana	4
O Savezu	5
Vizija i misija Zelene liste Srbije	5
Naša vizija	5
Naša misija	5
Vrednosti i principi	6
Analiza okruženja	8
Analiza kapaciteta Saveza	13
Specifični problemi i strateški prioriteti	14
Strateški ciljevi i očekivani rezultati	15
Raspoloživi resursi i mogući izvori finansiranja	16
Monitoring i evaluacija	16
Aneks 1 – Akcioni plan sprovođenja strateškog plana Zelene liste Srbije za period 2018–2020.	17

Uvodna reč

Politike Evropske unije za zaštitu životne sredine i klimatske promene imaju duboke korene u građanskim pokretima. Njihova primena predstavlja ozbiljan izazov državnoj administraciji i privredi, jer one direktno utiču na zdravlje i blagostanje ljudi. Danas 70% građana Evropske unije veruje da zaštita životne sredine ima odlučujuću važnost za njihovu budućnost¹.

Svi mi koji smo aktivni u Savezu ekoloških udruženja Zelena lista Srbije iskreno verujemo da zaštita životne sredine jeste preduslov za budućnost i želimo da pomognemo građanima i građankama Republike Srbije da prepoznaju i usvoje zaštitu životne sredine kao osnovnu vrednost, a efikasnu upotrebu resursa i brigu o otpadu kao načelo življenja. Okupljeni u Savez ekoloških udruženja već deceniju uspešno zastupamo ovaj opšti interes.

Iako smo saradivali još od 2007, naša udruženja su prvi put sistematizovano strateški planirala rad mreže od 2013. do 2015. godine. Te 2015. godine odlučili smo da formalizujemo našu saradnju i osnujemo Savez. U međuvremenu smo učili i razvijali se i na nivou organizacija i na nivou Saveza i odlučili da nam je sada potreban novi strateški okvir.

Svrha ovog strateškog plana za period od 2018. godine do 2020. i uključujući tu godinu jeste da obezbedi sinergetsko delovanje svih članica Saveza i usklađenost sa zajednicama u kojima delujemo. Verujemo da će ova strategija biti dobar polazni dokument za izradu programa, projekata, operativnih i akcionih planova, a posebno u oblasti komunikacije sa okruženjem i uključivanja zainteresovanih u naš savez.

U procesu planiranja učestvovala je i strateški plan pripremila radna grupa za strateško planiranje, sačinjena od devet delegiranih članova i članica udruženja.

Zahvaljujemo svima koji su svojim učešćem doprineli izradi naše strategije.

Novi Sad, oktobar 2017. godine

¹ Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji.

Javne politike korišćene u izradi strateškog plana

Tokom procesa planiranja, članice i članovi radne grupe imali su u vidu međunarodne strateške dokumente i istraživanja, posebno EU Direktive, strategije, zakone, uredbе i pravilnike Republike Srbije i regionalne i lokalne strategije, planove i odluke:

- Konvenciju o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine (Arhuska konvencija);
- Direktivu Saveta 75/442/EC o otpadu;
- Direktivu Saveta 99/31/EEC o deponijama otpada;
- Direktivu 97/11/EC kojom se menja i dopunjuje Direktiva 87/337/EEC o proceni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu;
- Direktivu 2001/42/EC o proceni uticaja određenih planova i programa na životnu sredinu
- Direktivu 2006/21/EC o upravljanju otpadom od industrije vađenja minerala (ekstraktivna industrija);
- Zakon o upravljanju otpadom („Službeni glasnik RS“, br. 36/2009, 88/2010 i 14/2016);
- Zakon o zaštiti životne sredine („Službeni glasnik RS“, br. 135/2004 i 36/2009);
- Zakon o ambalaži i ambalažnom otpadu („Službeni glasnik RS“, br. 36/2009);
- Zakon o rudarstvu i geološkim istraživanjima („Službeni glasnik RS“, br. 55/05, 71/05, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12, 72/12, 7/14, 44/14);
- Zakon o potvrđivanju Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine („Službeni glasnik RS – Međunarodni dokumenti“, br. 38/2009);
- Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja (Službeni glasnik RS, br. 120/2004, 54/2007, 36/2010);
- Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu („Sl. glasnik RS“, br. 135/2004, 36/2009);
- Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu („Sl. glasnik RS“, br. 135/2004 i 88/2010);
- Zakon o lokalnoj samoupravi („Sl. glasnik RS“, br. 129/2007 i 83/2014);
- Strategiju upravljanja otpadom za period 2010–2019. („Sl. glasnik RS“, br. 29/2010);
- Strategiju za sprovođenje Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine;
- Pravilnik o kategorijama, ispitivanju i klasifikaciji otpada („Službeni glasnik RS“, br. 56/2010);
- Uredbu o vrstama otpada za koje se vrši termički tretman, uslovima i kriterijumima za određivanje lokacije, tehničkim i tehnološkim uslovima za projektovanje, izgradnju, opremanje i rad postrojenja za termički tretman otpada, postupanje sa ostatkom nakon spaljivanja („Službeni glasnik RS“, br. 102/10);
- Uredbu o odlaganju otpada na deponije („Službeni glasnik RS“, br. 92/10);
- Uredbu o uslovima i postupku izdavanja dozvole za upravljanje otpadom, kao i o kriterijumima, karakterizaciji, klasifikaciji i izveštavanju o rudarskom otpadu („Sl. glasnik RS“, br. 53/17);
- Regionalne planove upravljanja otpadom;
- Lokalne planove upravljanja otpadom;
- Lokalne ekološke akcione planove.

O savezu

Savez ekoloških udruženja Zelena lista Srbije je samostalni, dobrovoljni, nepolitički, neprofitni, patriotski, vaspitni i obrazovani savez, otvoren za sve koji prihvataju njegove principe i vrednosti, bez obzira na uzrast, pol, poreklo, nacionalnu, rasnu, versku i političku pripadnost.

Članice su se okupile krajem 2007. godine u okviru razvojnog programa Balkanskog fonda za lokalne inicijative, današnje Trag fondacije. Nakon nekoliko uspešnih zajedničkih projekata Savez je formalizovan 2015. godine, na neodređeno vreme, radi ostvarivanja ciljeva u oblasti ekologije, zaštite životne sredine, održivog razvoja, klimatskih promena, ruralnog razvoja, energetike i rada sa decom i mladima. Sedište Saveza je u Novom Sadu.

Savez svoje aktivnosti sprovodi na teritoriji Republike Srbije, a registrovane članice su:

1. Centar za održivu budućnost „Zelena zona“ iz Knjaževca;
2. Društvo mladih istraživača Bor iz Bora;
3. Eko klub „Zeleni putokazi“ iz Raške;
4. Ekološki pokret „Moravski orašak“ iz Trstenika;
5. Ekološki pokret „Bela breza“ iz Kruševca;
6. „Inženjeri zaštite životne sredine“ iz Novog Sada;
7. Odred izviđača „Zavičaj 1093“ iz Vranja;
8. Udruženje „Porečje“ iz Vučja;
9. Institut za održivi razvoj i zaštitu životne sredine „Zeleni krug“ iz Novog Sada.

Vizija i misija Zelene liste Srbije

Tokom procesa planiranja revidirali smo ranije dogovorenu viziju i misiju i definisali ih na sledeći način:

Naša vizija:

Građani i građanke Srbije odgovorno pomažu održive prirodne cikluse, koristeći sve što je odbačeno kao resurs, bez pretnji po zdravlje i razvoj živog sveta.

Naša misija:

Zelena lista Srbije je savez ekoloških organizacija koji informisanjem, obrazovanjem i javnim zastupanjem podstiče i pomaže efikasnu upotrebu resursa, prevenciju stvaranja otpada i uspostavljanje sistema upravljanja otpadom u Srbiji u skladu sa principima održivog razvoja.

Vrednosti i principi

Savez ekoloških udruženja Zelena lista Srbije oslanja se na principe održivog razvoja kao na načela postojanja i delovanja Saveza. Savez je prihvatio listu i način definisanja principa određen u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja Republike Srbije:

- 1. Međugeneracijska solidarnost i solidarnost unutar generacije** – zadovoljiti potrebe sadašnjih generacija, ali tako da se ne ugroze prava budućih generacija da zadovolje svoje potrebe. Solidarnost unutar generacije postići demokratski usaglašenom raspodelom raspoloživog prirodnog i stvorenog kapitala, tako da se obezbede osnovne ljudske potrebe za sve društvene grupe;
- 2. Otvoreno i demokratsko društvo – učešće građana u odlučivanju** – garantovati građanska prava, obezbediti pristup informacijama i osigurati dostupnost pravde. Obezbediti odgovarajuće konsultacije s građanima i učešće građana u donošenju odluka. Braniti stabilnost demokratskih institucija na osnovama mira, bezbednosti i slobode;
- 3. Znanje kao nosilac razvoja** – promovisati prosperitetnu, inovativnu, konkurentnu i ekološki efikasnu ekonomiju zasnovanu na znanju, koja obezbeđuje visok životni standard i punu i visokokvalitetnu zaposlenost. Promovisati obrazovanje i razvijanje javne svesti o održivom razvoju;
- 4. Uključenost u društvene procese** – promovisati punu integraciju građana u društvo, podsticati jednake mogućnosti za svakoga tako što će se promovisati ljudska prava, posebno rodna ravnopravnost i boriti protiv svih oblika diskriminacije afirmativnim merama za marginalizovane grupe i smanjenjem siromaštva. Razlike i podeljenost među članovima društva treba svoditi na najmanju moguću meru i stalno se boriti protiv socijalne isključenosti ljudi i siromaštva;
- 5. Integrisanje pitanja životne sredine u ostale sektorske politike** – promovisati integraciju ekonomskih, socijalnih i ekoloških pristupa i analiza, te podržati korišćenje instrumenata kao što je strateška procena životne sredine. Podsticati socijalni dijalog, društveno odgovorno poslovanje i javno-privatno partnerstvo;
- 6. Predostrožnost** – zahtevati očuvanje prirodne ravnoteže kada nema pouzdanih informacija o određenom problemu. Svaka aktivnost mora biti planirana i sprovedena tako da prouzrokuje najmanju moguću promenu u životnoj sredini. Preventivno delovati da bi se sprečili mogući znatni negativni uticaji na životnu sredinu, osobito ako bi bila ugrožena dobrobit ljudi i životinja;
- 7. Zagađivač/korisnik plaća – uključanje troškova vezanih za životnu sredinu u cenu proizvoda** – internalizovati troškove vezane za životnu sredinu, tj. uključiti troškove uništavanja životne sredine u ekonomske troškove zagađivača/korisnika, tj. primeniti princip zagađivač/korisnik plaća. Tako se postiže puna ekonomska cena koja pokriva troškove proizvodnje, upotrebe i odlaganja proizvoda tokom čitavog njegovog „životnog“ ciklusa;
- 8. Održiva proizvodnja i potrošnja** – poštovati uravnotežene odnose u eksploataciji prirodnih resursa i obezbediti visok nivo zaštite i poboljšanja kvaliteta životne sredine. Smanjiti zagađenje životne sredine i promovisati održivu potrošnju i proizvodnju, ali ekonomski rast ne sme da uzrokuje proporcionalni porast degradacije životne sredine.

Naš Savez deluje poštujući osnovne vrednosti koje su izraz naših zajedničkih uverenja i u svakodnevnom životu za nas igraju važnu ulogu. To su:

Odgovornost

Delujemo tako da posledice naših dela ne budu razarajuće za buduću mogućnost života na planeti Zemlji;

Efikasna upotreba resursa i prevencija nastajanja otpada

U našem radu resurse koristimo efikasno i podstičemo odgovornost prema korišćenju resursa kako prirodnih, tako ljudskih, finansijskih i tehničkih;

Prenošenje znanja

Članove i članice operativnog i upravljačkog tima Saveza uključujemo u edukativne aktivnosti koje sprovodimo. Za članice Saveza redovno organizujemo edukacije, u skladu sa utvrđenim potrebama organizacija. Prilikom primopredaje funkcija u Savezu ili rotacije organizacija u rukovođenju procesima organizujemo mentorski rad;

Aktivizam

Oslanjamo se na učešće i inicijativu naših članica, dok duhom zajedništva podstičemo na akciju i angažovanost i ostale aktere iz našeg okruženja;

Posvećenost napretku

Kritički se osvrćemo na naše aktivnosti i gajimo usmerenost ka postizanju još boljih rezultata, a sve za opštu dobrobit;

Otvorenost

Vrednujemo našu predanost da slušamo i govorimo otvoreno i iskreno, stoga ohrabrujemo otvorenu razmenu ideja uz uzajamno poštovanje i razumevanje. Otvoreni smo prema promenama i inovativnim pristupima u postizanju naše misije i vizije;

Saradnja

Jedni drugima pružamo podršku u radu i sve naše aktivnosti marljivo realizujemo kroz zajedničku saradnju uvažavajući različitost potreba članica saveza. Kao partneri od poverenja povezujemo aktere lokalne zajednice i stremimo ka uspostavljanju ekološkog sistema vrednosti.

Analiza okruženja

„Visoki troškovi, neracionalna organizacija, nizak kvalitet usluga i nedovoljna briga za okolinu rezultat su poraznog stanja u organizaciji upravljanja otpadom“
– opis državnog integralnog sistema upravljanja otpadom na veb-prezentaciji Agencije za zaštitu životne sredine Republike Srbije.

Globalni ekološki problemi sa kojima se suočavamo u velikoj meri su rezultat prekomerne eksploatacije prirodnih resursa – fosilnih goriva, minerala, vode, zemljišta i biodiverziteta. Step en visoke zavisnosti od resursa pokazuje činjenica da bi Evropskoj uniji danas bilo potrebno dvostruko više teritorije da bi zadovoljila potrebe za resursima koje nadomešćuje uvozom². Tolika upotreba resursa rezultuje u proizvodnji i potrošnji oko šest tona otpada po osobi u EU godišnje³. Od toga je oko 480 kg komunalnog otpada po osobi na godišnjem nivou⁴.

Iako je zaštita životne sredine „visoko na listi prioriteta“, a izgradnja i razvoj održivog sistema upravljanja otpadom „jedan od najvažnijih prioriteta novoformiranog Ministarstva zaštite životne sredine“⁵, u Srbiji, za početak, nije poznato koliko se otpada generiše i kako se njime upravlja.

Izveštaj Agencije za zaštitu životne sredine, državnog organa zaduženog za razvoj, usklađivanje i vođenje nacionalnog informacionog sistema zaštite životne sredine pokazuje da je u 2016. godini generisano 9.197.100 tona otpada⁶. U isto vreme Statistički godišnjak Republike Srbije 2016/Životna sredina, pokazuje da je u 2016. godini u Srbiji generisano 49.204.358 tona otpada. Logičan zaključak bi bio da se u Srbiji proizvodi između 1,3 i 6,5 tona otpada godišnje po glavi stanovnika – petostruko razmimoilaženje u definisanju podataka na kojima bi trebalo zasnovati planiranje. Dok izveštaj Agencije za zaštitu životne sredine kaže da se u Srbiji u 2016. godini generisalo 1,89 miliona tona komunalnog otpada, državna sekretarka u tadašnjem Ministarstvu poljoprivrede i zaštite životne sredine Republike Srbije u oktobru 2016. godine kaže da je to 2,5 miliona tona komunalnog otpada. Opet razmimoilaženje, ovog puta za četvrtinu ukupne vrednosti.

U gore pomenutom izveštaju Agencije stoji da je najveći izazov za Odeljenje Nacionalnog registra kako na vreme prikupiti kvalitetne podatke, jer obveznici izveštavanja na sve moguće načine pokušavaju da izbegnu obaveze, a praksa pokazuje da sistem nije uspeo da ih natera da dostave izveštaje. Uprava kriminalističke policije je u 2016. godini predala nadležnim sudovima slučajeve za preko 100 preduzeća koja se bave uvozom, a nisu izveštavala. Prema saznanjima Agencije, nijedan proces nije započet do jula 2017. godine.

Iz navedenih primera je jasno da smo se u analizi stanja u oblasti upravljanja otpadom u Republici Srbiji vodili, pre svega, procenama, ukazujući na dijapazon i razmimoilaženje pokazatelja, bilo da su uzrok neusklađene metodologije prikupljanja i analize podataka ili paušalne izjave, izveštaji, prikazi. Upravljanje otpadom, izuzev radioaktivnim otpadom (i rudničkim otpadom, mada to nije jasno definisano u opisu nadležnosti ministarstva⁷) je u

² www.eea.europa.eu/themes/waste/intro

³ Friends of the Earth Europe report – www.foeeurope.org

⁴ www.zerowasteurope.eu

⁵ <http://www.blic.rs/vesti/drustvo/trivan-upravljanje-otpdom-jedan-od-najvaznijih-prioriteta/7tf1xzj>

⁶ Upravljanje otpadom u Republici Srbiji u periodu 2011–2016. godine, Agencija za zaštitu životne sredine

⁷ <http://www.ekologija.gov.rs/organizacija/nadleznost/>

nadležnosti Ministarstva zaštite životne sredine, formiranog 29. juna 2017. godine, u čijem sklopu je Sektor za upravljanje otpadom i otpadnim vodama. Okvir za rad Sektora uspostavljen je, u oblasti upravljanja otpadom, zakonom o upravljanju otpadom i strategijom upravljanja otpadom za period 2010 – 2019. Sektor se u svom radu oslanja na Agenciju za zaštitu životne sredine koja treba da na osnovu nacionalnog informacionog sistema prikuplja podatke, objedinjava i obrađuje podatke i izveštava o stanju životne sredine. Ti podaci bi trebalo da budu osnov planiranja od nacionalnog do lokalnog nivoa.

Na pokrajinskom nivou poslove upravljanja otpadom obavlja Pokrajinski sekretarijat za urbanizam i zaštitu životne sredine, a u okviru Sektora za čistiju proizvodnju, obnovljive izvore energije i održivi razvoj. Ovaj Sektor je zadužen za strateška i operativna planiranja, davanje saglasnosti na studije o proceni uticaja na životnu sredinu, davanje saglasnosti na regionalne planove upravljanja otpadom, izdavanje dozvola i za studijsko-analitičke poslove iz oblasti otpada.

Značajne nadležnosti u oblasti upravljanja otpadom imaju lokalne samouprave. Gradovi i opštine su u obavezi da donose lokalne akcije i sanacione planove, u skladu sa strateškim dokumentima i svojim interesima i specifičnostima, da uređuju i obezbeđuju obavljanje i razvoj komunalnih delatnosti, što uključuje održavanje čistoće u gradovima i naseljima i održavanje deponija, te da obrazuju inspeksijske službe i vrše inspeksijski nadzor nad izvršenjem propisa i drugih opštih akata iz nadležnosti lokalne samouprave.

Lokalne samouprave mogu formirati i posebne organe i službe za oblast zaštite životne sredine, recimo lokalne savete za životnu sredinu, tzv. „zelene savete“, birati članove opštinskih veća zaduženih za životnu sredinu, pomoćnike predsednika opština za životnu sredinu i sl. Lokalne samouprave mogu formirati i budžetske fondove za životnu sredinu. Većina opština nema potpuno razvijene organe i tela za upravljanje otpadom, a budžetska sredstva odvojena za zaštitu životne sredine najčešće se koriste nenamenski.

U 2016. godini, u Srbiji je bilo 480 preduzeća u procesu upravljanja otpadom (ponovno korišćenje, odlaganje, uvoz, izvoz)⁸. Udruženje reciklera Srbije kaže da u Srbiji postoji 2.200 firmi koje se bave sakupljanjem i reciklažom otpada. Razlika u broju od 500% nastaje zbog razlike u broju preduzeća koja rade na terenu, preduzeća koja imaju dozvolu da rade i preduzeća koja ispunjavaju zakonsku obavezu izveštavanja o onom što rade.

Tokom 2016. godine izvezli smo 307.446 tona otpada, a uvezli 221.064 tone otpada. Značajne količine izvezenog otpada čini otpad od papira, kartona, staklena i plastična ambalaža. Više od polovine uvezenog otpada je otpad od papira i papirna i kartonska ambalaža. Od 2011. godine, Agencija prati trend uvoza i izvoza istih vrsta otpada kao što su metali i papir. Procena je da trend da izvozimo sirovinu, koju na drugoj strani uvozimo, i dalje postoji zbog nedovoljnog protoka informacija i neusklađenosti aktera u procesu upravljanja otpadom.

Otpad koji se generiše u Srbiji se, uglavnom, odlaže na smetlišta – nesantitarne deponije, mesto gde jedinice lokalne samouprave odlažu otpad u polukontrolisanim uslovima. Još prvom Nacionalnom strategijom upravljanja otpadom iz 2003. godine bila je predviđena gradnja 29 regionalnih sanitarnih deponija, uz zatvaranje i rekultivaciju postojećih smetlišta. U međuvremenu je doneta nova strategija za period od 2010. do 2019. godine, pa su regionalne sanitarne deponije postale regionalni centri za upravljanje otpadom. U procesu je broj smanjen na 26 centara, ali u najvećem delu regiona i dalje se planira prema starom rešenju regionalnih sanitarnih deponija. Pri svemu tome, šest opština još uvek nisu ni uključene u neki od planova za regionalne centre/deponije. Do sada je izgrađeno 10 od

⁸ Upravljanje otpadom u Republici Srbiji u periodu 2011–2016. godine, Agencija za zaštitu životne sredine.

planiranih 29. To praktično znači da oko 1.553.000 stanovnika Srbije, odnosno oko 20%, danas odlaže komunalni otpad na deponije, preostale četiri petine otpad odlažu na smetlištima. Javna komunalna preduzeća uredno izveštavaju organe vlasti kako otpad organizovano odlažu na 123 smetlišta, od kojih većina ne zadovoljava ni minimum tehničkih standarda i za koje je predviđeno saniranje i zatvaranje još 2003. godine⁹. Uz sve to, 44 lokalne samouprave (od 145, dakle 30%) uopšte ne izveštavaju Agenciju o stanju na svojim teritorijama iako imaju višestruke zakonske obaveze (i da popisuju deponije i da izveštavaju itd.).

Posebna vrsta otpada, rudnički otpad, za koji se može reći da je po zahvaćenim površinama i količinama veći problem od komunalnog otpada, u direktnoj je nadležnosti Ministarstva rudarstva i energetike. U Srbiji postoji oko 200 aktivnih rudnika kao i neodređen broj napuštenih i neaktivnih rudnika sa lokacijama rudarskog otpada nastalog taloženjem jalovine prilikom eksploatacije mineralnih sirovina. Pored toga, u Srbiji postoji trenutno i 130 istražnih polja na kojima se vrše geološka istraživanja. U Srbiji je u toku realizacija projekta katastra rudarskih deponija u sklopu koje se obavlja identifikacija svih rudarskih deponija. Još uvek nedostaje detaljna analiza karakteristika rudarskog otpada radi korišćenja svih preostalih korisnih supstanci iz njega, kategorizacija rudarskih deponija prema stepenu ugrožavanja životne sredine i zdravlja ljudi i utvrđivanje obaveze saniranja i rekultivacije rudarskih deponija po prestanku rada rudnika. Za upravljanje rudničkim otpadom sada odgovornost imaju Ministarstvo rudarstva i energetike, Ministarstvo zaštite životne sredine (studije uticaja deponija na životnu sredinu), Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (zauzimanje poljoprivrednog i šumskog zemljišta, ugrožavanje vodotokova), Ministarstvo unutrašnjih poslova/Direktorat za vanredne situacije (opasnost od pucanja brana flotacijskih jalovišta), kao i lokalne samouprave na čijoj se teritoriji nalaze rudničke deponije i jalovišta. Normativni aspekt rudničkog otpada regulisan je Zakonom o geologiji i rudarstvu i posebnom uredbom o izdavanju dozvola za upravljanje rudničkim otpadom, kroz koju je implementirana i odgovarajuća direktiva EU.

U Srbiji se reciklira 1%¹⁰ ili 4–5%¹¹ ili oko 10%¹², a procene se kreću i do 15% (Udruženje reciklera Srbije), zavisno od izvora informacija koji koristimo. Pošto je ova informacija često korišćena kao politikantsko oruđe, ovde su odstupanja u informacijama kojima se građani zavaravaju i do 15 puta.

Državni organi se, u zaštiti životne sredine, poslednjih 17 godina oslanjaju, pored budžeta Republike Srbije, na oko 890 miliona evra donatorske pomoći, od čega oko 750 miliona iz EU. Osim EU, najveći donatori su bilateralni donatori, pre svega Kraljevina Švedska, Savezna Republika Nemačka i Švajcarske. Tokom 2016. godine država Srbija je dobila oko 25 miliona evra donacija i kredita za zaštitu životne sredine, vodosnabdevanje i sanaciju otpada¹³. Procena Ministarstva zaštite životne sredine iz avgusta 2017. godine¹⁴ je da je Srbiji potrebno još 15 milijardi evra za ispunjavanje pravnih tekovina EU, od čega oko šest milijardi za upravljanje otpadom.

⁹ Upravljanje otpadom u Republici Srbiji u periodu 2011–2016. godine, Agencija za zaštitu životne sredine.

¹⁰ <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/ekonomija/aktuelno.239.html:596962-U-Srbiji-se-reciklira-samo-1-odsto-otpada>

¹¹ <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:579620-U-Srbiji-se-reciklira-cetiri-do-pet-odsto-komunalnog-otpada>

¹² <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/2469876/reciklaza-u-srbiji-koje-su-prednosti-zelenog-fonda.html>

¹³ http://indicator.sepa.gov.rs/pretrazivanje-indikatora/indikatorilat/plomino_documents/b6256266336d4d289e5bf31979549f0b/

¹⁴ <http://www.ekologija.gov.rs/napredak-srbije-usko-vezan-za-zivotnu-sredinu/>

Pored državnih organa, zainteresovane strane u oblasti upravljanja otpadom su i privredni sektor, strukovna udruženja i udruženja građana. Već smo pominjali da broj privrednih subjekata koji učestvuju u procesu upravljanja otpadom varira, zavisno od izvora, od 480 do 2.200 privrednih subjekata (uključuje i javna preduzeća). Najveće strukovno udruženje je Nacionalna asocijacija čistoća Srbije čiji su članovi javna i javno-komunalna preduzeća iz Srbije. Interese privatnog sektora uglavnom zastupaju Udruženje reciklera Srbije i Udruženje industrije otpada Srbije „Hrabri čistač“. Strukovna udruženja privatnih preduzeća uglavnom su osnovana u poslednjih sedam godina i, u proseku, broje oko deset članova.

U okviru Privredne komore Srbije deluje Centar za zaštitu životne sredine, standarde i tehničke propise koji pruža stručno-savetodavnu pomoć članovima Komore¹⁵.

Udruženja građana koja se bave i temom otpada uglavnom nisu specijalizovana samo za ovu oblast. Brojke opet variraju, pa se mogu naći podaci da u Srbiji ima između 500 i 9.000 udruženja koja se bave ekologijom. Opet, na osnovu predstavljanja samih organizacija, dolazimo do podatka da broj članova po organizaciji varira od tri do 20.000. Naša procena je da je do hiljadu organizacija aktivno i da su uglavnom usmerene na informativno-edukativne kampanje, edukativne aktivnosti/događaje i akcije čišćenja.

Organizacije civilnog društva slabo se bave problematikom rudarskog otpada i na lokalnom i na nacionalnom nivou, iako ih postojeća normativna akta jasno definišu kao zainteresovanu javnost.

Odnos prema životnoj sredini i klimatskim promenama prisutan je na medijskoj sceni Srbije u različitim oblicima, ali procena je da su objave i prilozi posvećeni životnoj sredini, ekologiji i klimatskim promenama uglavnom u okviru društvene rubrike i da su prilično retki. Izuzetak predstavljaju akcidenti, odnosno događaji koji imaju dramatične manifestacije i posledice. To su poplave, suše, nevremena sa velikom materijalnom štetom, kao i pojave koje su povezane sa zagađenjima većih razmera. Tek ovakvi događaji umeju da izazovu šire zanimanje. U svim ostalim slučajevima je, najčešće, reč o malim vestima ili nabranju određenih problema sa kojima se suočavaju pojedine sredine. Klimatske promene su tema prilikom izveštavanja sa manifestacija (proslava Dana planete Zemlje) ili kao posledica neuobičajenih meteoroloških prilika. Opasnost od globalnog zagrevanja postaje šira tema tek kada dođe do pojave dužeg povećanja temperature i suše. Najvažniji i najinformativniji tekstovi su oni koji se prenose iz strane štampe. Značaj Poglavlja 27 nije poznat ne samo široj javnosti nego i najvećem broju novinara. Ne postoji interakcija između medija i obrazovnog sistema u ovoj oblasti¹⁶.

Vlasti i institucije, poslovni sektor (koji je često u neskladu sa propisima i netransparentan, sudeći po izveštajima Agencije za zaštitu životne sredine) i građani zagovaraju „sprovođenje zakonskih normi i pooštavanje kaznene politike“, pri tom ne osećajući problem upravljanja otpadom kao svoj, već kao tuđi problem za čije je rešavanje uvek odgovoran neko drugi, a što je definisano zakonom... Tako vlasti i institucije krive građane i privredu za neodgovornost, građanima i privredi je kriva vlast i institucije koje ne obezbeđuju sprovođenje propisa, a svi zajedno nastavljaju da, uglavnom, zagovaraju „sprovođenje zakonskih normi i pooštavanje kaznene politike“.

U periodu sprovođenja ovog strateškog plana očekujemo kreiranje mnogo novih izmena zakona, odluka, uredbi radi usklađivanja sa propisima Evropske unije, u sklopu pregovora o

¹⁵ <http://www.pks.rs/ONama.aspx?id=380&p=0&>

¹⁶ <http://ambassadors-env.com/wp-content/uploads/Izve%C5%A1tavanje-o-%C5%BEivotnoj-sredini-i-klimatskim-promenama.pdf>

pristupanju u Poglavlju 27. Pregovori u ovom poglavlju su jedni od najzahtevnijih i najskupljih u procesu pristupanja EU. Da bi građani i građanke mogli da se uključe u proces kreiranja i praćenja sprovođenja ovih važnih javnih politika moraju, pre svega, biti adekvatno informisani, a javni i privredni sektor moraju početi da ispunjavaju svoje zakonske obaveze i prihvatiti odgovornost za razvoj svesti o upravljanju otpadom u društvu.

Cilj ovog zakona je da se obezbede i osiguraju uslovi za razvijanje svesti o
upravljanju otpadom.
Zakon o upravljanju otpadom

Ustanovljavanje politike o razvijanju javne svesti radi uključenja problema životne sredine i otpada je obaveza ministarstva nadležnog za zaštitu životne sredine i lokalne samouprave na svim nivoima, sa podrškom postojećih stručnjaka. Ova politika zahteva da sve kompanije koje se bave otpadom u svoje ugovore uključe i kampanju za razvijanje javne svesti o kvalitetnom upravljanju otpadom. Suštinski je neophodno pokazati javnosti uticaj pogrešnog odlaganja otpada na životnu sredinu i konačno na njihovo zdravlje i dugoročno, troškove opštine za remedijaciju (koji se nadoknađuju iz poreza i naplata od građana).
Strategija upravljanja otpadom za period 2010–2019. godine

Analiza kapaciteta Saveza

Savez ekoloških udruženja Zelena lista Srbije čini devet udruženja koja u svom delovanju pokrivaju deo teritorije Republike Srbije. Članice variraju od malih udruženja sa desetak članova i godišnjim budžetima od 500.000,00 dinara, do organizacija sa više od 300 članova ili organizacija sa više od 5.500.000,00 dinara budžeta. Prosečan godišnji budžet članice je oko dva miliona dinara, pri čemu su sva sredstva, najčešće, direktni troškovi aktivnosti. Finansiranje organizacija je projektno, uglavnom od strane državnih organa Republike Srbije, međunarodnih institucija, međunarodnih programa, bilateralnih donatora i pojedinih međunarodnih i domaćih organizacija civilnog društva. Neki od najznačajnijih donatora su: Svetska banka, UNEP, Evropski PROGRES, REC, USAID, UMCOR, Save the Children, ambasada Republike Češke, Trag fondacija, Zaječarska inicijativa, lokalne samouprave, Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Ministarstvo kulture Republike Srbije, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, Ministarstvo omladine i sporta Republike Srbije, Ministarstvo zaštite životne sredine Republike Srbije. Članice imaju iskustvo u pripremi i realizaciji projekata na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou, a samo pojedine imaju iskustva u pripremi i realizaciji međunarodnih projekata.

Najveći broj članica je osnovan sa širokim poljem delovanja u oblasti ekologije i zaštite životne sredine. Skoro sve članice su fokusirane na konkretne vidljive probleme kroz edukaciju dece i mladih i aktivizam. Aktivnosti u cilju razvijanja svesti o zaštiti životne sredine su, često, sastavni deo projekata koje članice realizuju. Rad većine članica usmeren je na donosioce odluka i kreiranje javnih politika, mada članice imaju limitirane kapacitete za javno zastupanje i konkretan uticaj na javne politike. Sve članice Saveza među najvažnijim ciljnim grupama navode decu i mlade, a za šest od devet članica učenici i mladi su primarne ciljne grupe.

Organizacije su prepoznatljive u lokalnoj zajednici u oblasti zaštite životne sredine i dobro integrisane u zajednice. Članice saraduju sa drugim organizacijama koje deluju u oblasti zaštite životne sredine i u oblasti razvoja civilnog društva.

Savez raspolaže sa oko 500 volonterki i volontera u Srbiji. Dve od devet organizacija imaju do dve stalno zaposlene osobe i to su uglavnom administrativni saradnici/e. U oblasti upravljanja otpadom organizacije mogu da obezbede stručne saradnike i to, uglavnom, do dva stručnjaka. Poseban resurs je Društvo mladih istraživača Bor sa devet lokalnih spoljnih stručnih saradnika u oblasti upravljanja otpadom. Kapaciteti za upravljanje i organizacioni razvoj su, uglavnom, skromni.

Najveći broj članica ima prostor koji koristi za rad, ali nema sredstava za redovno podmirivanje troškova prostora. Većina članica nema dovoljno opreme ili je oprema za rad udruženja zastarela.

Zvaničan časopis Saveza je *Ekolist*. Savez ima veb-prezentaciju i stranicu na Fejsbuku sa više od 15.000 pratilaca. Svaka članica Saveza ima svoju Fejsbuk stranicu.

Članice su uključene i u druge mreže i saveze: SEKO mehanizam, Nacionalni konvent o EU, Lokal pres, Natura 2000, OPENS, Savez izviđača Srbije, Novosadski omladinski forum NOF, Zajednica izviđačkih organizacija Srbije, Svetska skautska federacija. Jedna organizacija je akreditovana za EVS – Evropski volonterski servis.

Specifični problemi i strateški prioriteti

Analiza stanja nam je, pre svega, ukazala da **građani i građanke nisu tačno, dovoljno i pravovremeno informisani** o uticaju odnosa prema otpadu na njihov život, odnosno o problemima, potencijalima i mogućim rešenjima u prevenciji nastajanja i upravljanju otpadom. Uzroci su nedovoljna posvećenost organa vlasti i državnih institucija razvoju javne svesti, nepostojanje sistema sa jasnim, tačnim, proverljivim i uvremenjenim podacima i nedovoljan kapacitet i/ili posvećenost udruženja razvoju javne svesti u ovoj oblasti.

Posledično, **nema osećaja odgovornosti za postupanje sa otpadom**, od građana do organa centralne izvršne i zakonodavne vlasti.

Konkretnija analiza javnog sektora pokazala nam je da **pravni i politički okvir**, iako imaju definisane principe i osnovne odredbe, **ne podstiču, ne stimulišu učešće i aktivizam građana, jer nisu jasno definisani i podržani mehanizmi za integrisanje javnosti u pripremu i sprovođenje javnih politika.**

Analiza našeg Saveza nam je pokazala da **članicama nedostaju kapaciteti za upravljanje i organizacioni razvoj.**

Radna grupa za strateško planiranje je konstatovala da je **nedostatak evaluacije, odnosno postojanja konzistentnih, tačnih, proverljivih podataka o dosadašnjem radu Saveza** ozbiljna prepreka za planiranje i dalji rad Saveza.

Nakon analize, radna grupa za strateško planiranje se složila da su strateški prioritetni problemi kojima ćemo se baviti naredne tri godine:

1. Građani i građanke Republike Srbije nisu dovoljno i pravovremeno informisani o efikasnoj upotrebi resursa, cirkularnoj ekonomiji, prevenciji stvaranja i upravljanju otpadom niti dovoljno uključeni u kreiranje i sprovođenje javnih politika o upravljanju otpadom.
2. Organi vlasti i državne institucije Republike Srbije nisu dovoljno posvećeni uključivanju građana i građanki u kreiranje i sprovođenje javnih politika za upravljanje otpadom.
3. Građani i građanke Republike Srbije nisu dovoljno i pravovremeno informisani o sprovođenju zakona, a posebno o sprovođenju kaznenih mera za neadekvatno upravljanje otpadom.
4. Politički i zakonski okviri nisu stimulativni za prevenciju stvaranja i upravljanje otpadom.
5. Zelena lista Srbije i članice Saveza nemaju dovoljno organizacionih kapaciteta za kontinuirano, dosledno uticanje na razvoj javne svesti o problemima, potencijalima i mogućim rešenjima u prevenciji nastajanja i upravljanju otpadom, kao ni za zagovaranje i podsticanje građana za učešće u odlučivanju o utvrđivanju i sprovođenju javnih politika o upravljanju otpadom.

Strateški ciljevi i očekivani rezultati

Strateški cilj 1: Omogućiti i podsticati aktivno učešće građana Srbije u kreiranju i sprovođenju javnih politika upravljanja otpadom kroz informativno-edukativne kampanje i edukativne javne događaje.

Očekivani rezultati:

- 1.1. Zelena lista Srbije kreira i građanima plasira potpune, razumljive i pouzdane informacije o efikasnoj upotrebi resursa, cirkularnoj ekonomiji, prevenciji stvaranja i upravljanju otpadom.
- 1.2. Unapređeni kapaciteti medija za kreiranje sadržaja o efikasnoj upotrebi resursa, cirkularnoj ekonomiji, prevenciji stvaranja i upravljanju otpadom, saradujući sa državnim institucijama i udruženjima.
- 1.3. Zelena lista Srbije uključuje se i podstiče uključivanje građana u proces kreiranja i praćenja realizacije javnih politika o upravljanju otpadom.

Strateški cilj 2: Pokretati i osnaživati stvaranje podsticajnog političkog i pravnog okvira za aktivno učešće građana Srbije u kreiranju i sprovođenju javnih politika upravljanja otpadom javnim zastupanjem.

Očekivani rezultati:

- 2.1. Stvoreni su uslovi za razvijanje javne svesti građana o prevenciji stvaranja i upravljanju otpadom zasnovani na političkom razumevanju i podršci organa vlasti.
- 2.2. Podržan normativni i institucionalni okvir, od nacionalnog do lokalnog nivoa, koji prepoznaje, olakšava i podstiče aktivno učešće građana u kreiranju i sprovođenju javnih politika upravljanja otpadom.

Strateški cilj 3: Podsticati organizacioni razvoj Saveza i članica Zelene liste Srbije edukacijama i izgradnjom i stalnim praćenjem sistema upravljanja Saveza.

Očekivani rezultati:

- 3.1. Ojačani kapaciteti članica Zelene liste Srbije za organizacioni razvoj, a posebno za upravljanje ljudskim resursima i prikupljanje sredstava.
- 3.2. Razvijen relevantan i sveobuhvatan sistem monitoringa i evaluacije koji će obezbediti kvantitativne i kvalitativne podatke i preporuke za unapređenje rada Saveza.

Raspoloživi resursi i mogući izvori finansiranja

Sredstva za realizaciju strateškog plana mogu da prikupljaju sve članice Saveza, oslanjajući se na zajednički dogovoren akcioni plan.

Akcioni plan može da se realizuje kroz: pojedinačne projekte članica; partnerske projekte dve ili više članica; partnerske projekte članica i drugih organizacija koje nisu u Savezu i projekte čiji je nosilac Savez, sam ili u partnerstvu.

Sredstva za realizaciju pribavljaćemo od:

- lokalnih samouprava, autonomne pokrajine i ministarstava, kroz finansiranje projekata ili institucionalnu podršku;
- privatnog sektora, kroz donacije, sponzorstva i reklame;
- donacija građanki i građana;
- članarina;
- pružanja usluga građanima i pravnim licima u okviru privredne delatnosti 8559 – *ostalo obrazovanje*;
- dela sredstava od privredne delatnosti članica;
- stranih i međunarodnih donatorskih programa i organizacija kao što su: Regionalni centar za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu (REC); Nemačka organizacija za tehničku saradnju (GIZ); Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju (Sida), Instrument za pretpristupnu pomoć Evropske unije i sl.

Monitoring i evaluacija

Osnov za praćenje sprovođenja aktivnosti i ostvarivanja očekivanih rezultata i strateških ciljeva su indikatori koji su utvrđeni na nivou očekivanih rezultata. Uspostavljanje sistema internog monitoringa jedna je od planiranih aktivnosti, a odgovornost za uspostavljanje i sprovođenje sistema monitoringa i evaluacije je na članicama Saveza i menja se po sistemu rotacije na godišnjem nivou.

Podaci koje smo prikupili u procesu izrade strategije poslužiće nam kao pregled početnog stanja. Praćenje ćemo realizovati kvartalno. Evaluaciju ćemo sprovoditi jednom godišnje. Za redovnu godišnju evaluaciju nadležna je članica Saveza koja je tokom godine bila zadužena za prikupljanje podataka. Sa predajom finalne verzije godišnjeg izveštaja o ostvarivanju strateškog plana odgovornost za sprovođenje sistema monitoringa i evaluacije predaje se sledećoj članici Saveza.

Godišnji izveštaji o sprovođenju strateškog plana će biti, u formi godišnjeg izveštaja o radu Saveza, publikovani na veb-prezentaciji Zelene liste Srbije.

Radi sveobuhvatnijeg pregleda planiramo i eksternu evaluaciju i to periodičnu, sredinom 2019, i finalnu krajem 2020. i početkom 2021. godine.

Aneks 1 – Akcioni plan sprovođenja strateškog plana Zelene liste Srbije za period 2018–2020.

Strateški ciljevi	Očekivani rezultati	Indikatori	Aktivnosti	Vremenski okvir	Odgovorna članica Saveza
1. Omogućiti i podsticati aktivno učešće građana Srbije u kreiranju i sprovođenju javnih politika upravljanja otpadom kroz informativno-edukativne kampanje i edukativne javne događaje.	1.1. Zelena lista Srbije kreira i građanima plasira potpune, razumljive i pouzdane informacije o efikasnoj upotrebi resursa, cirkularnoj ekonomiji, prevenciji stvaranja i upravljanju otpadom.	<ul style="list-style-type: none"> • Sačinjena i svim članicama dostupna baza podataka, lako pretraživ zbir svih informacija o temama relevantnim za upravljanje otpadom, na osnovu kog se prave informativni materijali za kampanju. • Sačinjen informativni list za građane. • Sačinjene najmanje četiri informativne publikacije za decu osnovnoškolskog uzrasta. 	1.1.1. Razviti informativne i edukativne materijale o efikasnoj upotrebi resursa, cirkularnoj ekonomiji, prevenciji stvaranja i upravljanju otpadom u Srbiji.	tokom 2018. godine	Institut za održivi razvoj i zaštitu životne sredine „Zeleni krug“
		<ul style="list-style-type: none"> • Održana najmanje dva dvodnevna treninga. • Treninzi organizovani jednom godišnje za najmanje 20 učesnika/ca. • Unapređena znanja i veštine učesnika/ca. 	1.1.2. Organizovati dva dvodnevna treninga za po 20 predstavnika/ca i saradnika članica Saveza, usmerenih na razvoj znanja i veština zagovaranja javne politike za razvijanje javne svesti o upravljanju otpadom.	jednom godišnje, tokom maja i juna 2018. i 2019. godine	Inženjeri zaštite životne sredine
		<ul style="list-style-type: none"> • Održana obuka za najmanje 27 učesnika/ca, predstavnika članica ZLS. • Učesnici obuke osposobljeni za korišćenje društvenih mreža i korišćenje CMS-a veb-prezentacije ZLS. 	1.1.3. Organizovati obuku za odnose sa javnošću, sa posebnim naglaskom na osposobljavanje za onlajn komunikaciju, za po tri predstavnika/ce članica ZLS.	tokom aprila 2018. godine	Inženjeri zaštite životne sredine
		<ul style="list-style-type: none"> • Informacije u bazi podataka, relevantne vremenu i okruženju. • Sačinjen pravilnik o postupanju članica i organa Saveza u prikupljanju i administriranju podataka za bazu. 	1.1.4. Organizovati redovnu dopunu baze podataka ZLS i usklađivanje sadržaja informativnih i edukativnih materijala sa promenama u zajednicama.	Tokom tri godine, na polugodišnjem nivou, svakog januara i jula	Centar za održivu budućnost „Zelena zona“
		<ul style="list-style-type: none"> • Sačinjen i svim članicama dostupan resursni informator, zbir svih informacija o pojmovima i temama relevantnim za upravljanje otpadom, na osnovu kog se prave materijali za kampanju. • Svaka organizacija jednom godišnje (najmanje 27 događaja). • Sačinjene najmanje četiri publikacije. 	1.1.5. Organizovati najmanje 27 javnih informativno-edukativnih događaja (po devet događaja godišnje tokom tri godine), pre svega za decu i mlade.	od septembra 2018. do decembra 2020. godine	Društvo mladih istraživača Bor

		<ul style="list-style-type: none"> • Informativni i edukativni materijali o temama relevantnim za upravljanje otpadom dodati na veb-prezentaciju ZLS. 	1.1.6. Unaprediti postojeću veb-prezentaciju i naloge na društvenim mrežama ZLS radi potpunijeg i frekventnijeg informisanja građana.	januar – jun 2018. godine	Eko klub „Zeleni putokazi“
		<ul style="list-style-type: none"> • Tokom transparentnog procesa odabrana osoba koja će na najbolji način obavljati radne zadatke. • Ugovorni odnos na dve godine zaključen. 	1.1.7. Radno angažovati osobu za odnose sa javnošću radi upravljanja i sprovođenja interne i eksterne komunikacije ZLS, na period od dve godine, sa mogućnošću produžavanja radnog odnosa.	do marta 2018. godine.	Inženjeri zaštite životne sredine
1.2. Unapređeni kapaciteti medija za kreiranje sadržaja o efikasnoj upotrebi resursa, cirkularnoj ekonomiji, prevenciji stvaranja i upravljanju otpadom, saradjući sa državnim institucijama i udruženjima.		<ul style="list-style-type: none"> • Sačinjen i redovno ažuriran adresar medija, redakcija i novinara koji se bave životnom sredinom. • Informacije kreirane od strane ZLS redovno prosleđivane relevantnim medijima, redakcijama i novinarima. 	1.2.1. Uspostaviti funkcionalnu grupu za komunikaciju u okviru ZLS, koja o produktima i rezultatima ostvarenim u okviru seta aktivnosti 1.1. komunicira sa medijima.	februar 2018. – decembar 2020.	Institut za održivi razvoj i zaštitu životne sredine „Zeleni krug“
		<ul style="list-style-type: none"> • Ojačane kadrovima postojeće redakcije ili mediji za zaštitu životne sredine. • Revitalizovana ili pokrenuta najmanje jedna redakcija za zaštitu životne sredine u Srbiji. 	1.2.2. Organizovati tri okrugla stola (jedan godišnje) o potrebi pokretanja redakcija i/ili medija za zaštitu životne sredine.	od septembra 2018. do marta 2019. godine	Ekološki pokret „Bela breza“
		<ul style="list-style-type: none"> • Unapređen kvalitet medijskih informacija o efikasnoj upotrebi resursa, cirkularnoj ekonomiji, prevenciji stvaranja i upravljanju otpadom. • Broj relevantnih medijskih informacija u lokalnim medijima povećan za najmanje 5%. 	1.2.3. Organizovati najmanje 18 informativnih događaja za novinare za izveštavanje o efikasnoj upotrebi resursa, cirkularnoj ekonomiji, prevenciji stvaranja i upravljanju otpadom.	od marta 2019. godine do decembra 2020. godine.	Institut za održivi razvoj i zaštitu životne sredine „Zeleni krug“
1.3. Zelena lista Srbije uključuje se i podstiče uključivanje građana u proces kreiranja i praćenja realizacije javnih politika o upravljanju		<ul style="list-style-type: none"> • Broj javnih događaja (konsultacija, rasprava, fokus grupa, tribina i sl.) koje je organizovala Zelena lista Srbije u okviru kreiranja lokalnih i regionalnih planova upravljanja otpadom. • Broj i kvalitet komentara koje je Zelena lista Srbije uputila donosiocima odluka. • Broj komentara Zelene liste Srbije uključenih u donesene lokalne i regionalne planove upravljanja otpadom. 	1.3.1. Organizovati uključivanje članica saveza u kreiranje lokalnih planova upravljanja otpadom u opštinama u kojima deluju i u kreiranje regionalnih planova upravljanja otpadom.	februar 2018. – decembar 2020.	Društvo mladih istraživača Bor

	otpadom.	<ul style="list-style-type: none"> • Broj javnih događaja koje je organizovala Zelena lista Srbije u okviru kreiranja strateških dokumenata u oblasti upravljanja otpadom na nacionalnom nivou. • Broj i kvalitet komentara koje je Zelena lista Srbije uputila donosiocima odluka i broj prihvaćenih komentara. 	1.3.2. Organizovati uključivanje članica Saveza u kreiranje strateških dokumenata u oblasti upravljanja otpadom na nacionalnom nivou.	februar 2018. – decembar 2020.	Društvo mladih istraživača Bor
2. Pokretati i osnaživati stvaranje podsticajnog političkog i pravnog okvira za aktivno učešće građana Srbije u kreiranju i sprovođenju javnih politika upravljanja otpadom javnim zastupanjem.	2.1. Stvoreni su uslovi za razvijanje javne svesti građana o prevenciji stvaranja i upravljanju otpadom zasnovani na političkom razumevanju i podršci organa vlasti.	<ul style="list-style-type: none"> • Održane najmanje tri dvodnevne obuke sa minimum 14 edukativnih sati. • Obukama prisustvovalo najmanje 60 članova i članica ekoloških udruženja iz Srbije posvećenih upravljanju otpadom. • Unpaređena znanja i veštine učesnika. 	2.1.1. Organizovati najmanje tri obuke za po 20 članova/ca ekoloških udruženja iz Srbije posvećenih upravljanju otpadom, usmerenih na razvoj znanja i veština zagovaranja javne politike za razvijanje javne svesti o upravljanju otpadom.	od septembra 2018. do aprila 2019. godine.	Inženjeri zaštite životne sredine
		<ul style="list-style-type: none"> • Organizovano najmanje devet sastanaka u devet opština i gradova, sa ciljanim radnim telima. • Vrsta i broj inicijativa za nastavak saradnje tokom godinu dana nakon informativnih sastanaka. 	2.1.2. Organizovati najmanje devet informativnih sastanaka, po jedan u opštinama sedištima ZLS članica, sa skupštinskim radnim telima za zaštitu životne sredine i komunalne delatnosti.	od aprila 2019. do decembra 2019. godine	Eko klub „Zeleni putokazi“
	2.2. Podržan normativni i institucionalni okvir, od nacionalnog do lokalnog nivoa, koji prepoznaje, olakšava i podstiče aktivno učešće građana u kreiranju i sprovođenju javnih politika upravljanja otpadom.	<ul style="list-style-type: none"> • Prikupljene relevantne informacije o radu skupštinskih tela za zaštitu životne sredine i komunalne delatnosti iz reprezentativnog uzorka lokalnih samouprava Srbije. • Preporuke za unapređenje rada u duhu razvijenih evropskih politika i praksi, a u skladu sa strategijama i zakonima Republike Srbije. 	2.2.1. Izraditi i publikovati analizu rada sa preporukama za unapređenje rada skupštinskih tela za zaštitu životne sredine i komunalne delatnosti u lokalnim samoupravama u Srbiji.	od septembra 2018. do aprila 2019. godine.	Ekološki pokret „Moravski orašak“

3. Podsticati organizacioni razvoj Saveza i članica Zelene liste Srbije edukacijama i izgradnjom i stalnim praćenjem sistema upravljanja Saveza.	3.1. Ojačani kapaciteti članica Zelene liste Srbije za organizacioni razvoj, a posebno za upravljanje ljudskim resursima i prikupljanje sredstava.	<ul style="list-style-type: none"> • Upravljači članica Saveza unapredili znanja i veštine za upravljanje u nevladinom sektoru. • Upravljači članica Saveza razvili organizacione procedure, dugoročne i kratkoročne planove, uz konsultantsku podršku. 	3.1.1. Organizovati kombinaciju obuka i konsultantske podrške članicama Saveza, za izradu strateških i operativnih planova udruženja.	tokom 2018. godine.	Odred izviđača „Zavičaj 1093“
		<ul style="list-style-type: none"> • Održana obuka za najmanje 18 učesnika/ca, predstavnika članica ZLS. • Polaznici obuke stekli znanja i veštine za prikupljanje sredstava pored projektnog finansiranja. 	3.1.2. Organizovati obuku o prikupljanju sredstava, sa posebnim akcentom na diverzifikaciju prikupljanja sredstava za za po dva predstavnika/ce članica ZLS.	tokom 2018. godine.	Inženjeri zaštite životne sredine
		<ul style="list-style-type: none"> • Sprovedena analiza kapaciteta i potencijala za dohodovne delatnosti predstavljena u studijama o izvodljivosti. • Izrađeni biznis-planovi dohodovnih delatnosti članica Saveza. 	3.1.3. Organizovati podršku za razvoj dohodovnih delatnosti kod članica Saveza koja uključuje analizu kapaciteta, preporuke za pokretanje mogućih delatnosti i podršku u izradi biznis-plana dohodovne delatnosti.	tokom 2018. godine.	Inženjeri zaštite životne sredine
	3.2. Razvijen relevantan i sveobuhvatan sistem monitoringa i evaluacije koji će obezbediti kvantitativne i kvalitativne podatke i preporuke za unapređenje rada saveza.	<ul style="list-style-type: none"> • Organi Saveza odlučili o metodologiji evaluacije nakon konsultacija sa članicama. • Izrađene procedure monitoringa i evaluacije koje jasno definišu principe, načine, uloge i aktivnosti sa pripadajućim tehnikama. • Organi Saveza sačinili plan monitoringa i evaluacije sprovođenja strateškog plana ZLS. 	3.2.1. Izraditi plan i procedure za monitoring i evaluaciju sprovođenja strateškog plana ZLS.	tokom 2018. godine.	Udruženje „Porečje“
		<ul style="list-style-type: none"> • Održana obuka za najmanje 18 učesnika/ca, predstavnika članica ZLS. • Polaznici obuke stekli znanja i veštine za prikupljanje podataka koristeći metodologiju planiranu u aktivnosti 3.2.1. 	3.2.2. Organizovati obuku saradnika članica ZLS za prikupljanje podataka predviđenom metodologijom.	tokom 2018. godine.	Inženjeri zaštite životne sredine
		<ul style="list-style-type: none"> • Javnom nabavkom angažovan eksterni evaluator. • Organi Saveza aktivno saraduju sa evaluatorom. • Izrađeni izveštaji o periodičnoj i finalnoj eksternoj evaluaciji sprovođenja strateškog plana ZLS. 	3.2.3. Organizovati periodičnu i finalnu spoljnu evaluaciju sprovođenja strateškog plana ZLS.	Odabir do marta 2018. april–jun 2019. i oktobar 2020. – januar 2021.	Inženjeri zaštite životne sredine